

Na základě její interpretace pak hledá odpověď na otázku, co je to umělecké dílo a jakými metodami je lze zkoumat. Opírá se přitom o dosavadní výsledky světové literární teorie a estetiky (V. Šklovskij, R. Ingarden, J. Mukařovský, J. Lotman aj.) i o teorii recepcce uměleckého díla (H. R. Jauss), podle níž má umělecké dílo několik rozměrů a vstupuje do mnoha kontextů. Milosavljević názorně graficky uvádí faktory, které korelují, konotují a korespondují s textem.

Kostićova básnická skladba Santa Maria della Salute byla před více než padesáti lety označena jako „nejpůsobivější milostná báseň srbské literatury a jedna z nejlepších básní světové literatury“. Po vydání (1909) báseň díky své hermetičnosti nevzbudila žádnou pozornost. Teprve v letech mezi dvěma světovými válkami a zejména pak po roce 1945 se zásluhou literárního kritika Z. Mišiće stala středem pozornosti mnoha literárních historiků a teoretiků. Jen v letech 1960–1972 vyšlo o uvedené Kostićově básni 15 významných studií a rozprav, které k její analýze přistupovaly z filologického, biografického, srovnávacího, strukturálního, versologického, stylového, symbolického, ideového nebo psychoanalytického hlediska.

Recenzovaná práce podává proto nejen zhodnocení a shrnutí dosavadních analýz básně, nýbrž na jejich základě a vycházejíc z nejnovějších teoretických poznatků velmi podrobně a instruktivně (původně to byl cyklus přednášek pro vysokoškolské studenty) sleduje osudy textu, možnosti jeho významů, jeho vnější a vnitřní formu i tematickou strukturu a syntagmatickou organizaci.

Stejnou pozornost věnuje autor také době, v níž básník žil, a prostředí, v němž dílo působilo, dále jak bylo pojmáno literární historii, uměním a kulturou vůbec. To tvoří podle autora kontext analyzovaného textu.

Milosavljevićova kniha obsahuje studie, jež vznikly za posledních patnáct let a pouze tematicky tvoří „triptych“, jenž je do určité míry svědectvím o nezanedbatelných výsledcích srbské literární historie a teorie.

Ivan Dorovský

Viktor Žmegač: Duh impresionizma i secesije. Studie o književnosti hrvatske moderne, Zagreb 1993, 254 strany.

Období charvátské moderny na přelomu století bylo obdobím „pohledu do Evropy“. Byla to léta nových hledání, myšlenek, podnětů, tendencí, která měla vést k „srovnání kroku s Evropou“.

Členové nastupující umělecké generace se vlivem mnoha mimoliterárních okolností (po studentských demonstracích v Záhřebu roku 1895 odcházeli vyloučení studenti záhřebské univerzity studovat do Prahy nebo do Vídně) ocitli koncem minulého století „blíže Evropě“. Zatímco se vídeňským tvůrcům dostalo označení dekadenti a čistí artisté, „Pražané“, jež byli pod vlivem myšlenek T. G. Masaryka, byli nazýváni „pokrokovými realisty“. „Mladí“ nastupovali tedy během roku 1897 a v jimi vydávaných časopisech se jejich modernistický program postupně diferencoval.

Nová práce známého charvátského literárního teoretika a historika V. Žmegače se soustředila právě na období charvátské moderny ve světle evropských hnutí té doby. Autor sleduje zejména odraz evropských poetologických názorů a postupů v charvátské literatuře. Přitom metodologicky postupuje tak, že značně široce pojednává o evropském filozofickém a poetologickém kontextu a srovnává jej s jeho odrazem v domácím charvátském prostředí.

V první a nejrozsáhlejší studii Literární impresionismus Žmegač podává vyčerpávající výklad o filozofických a poetistických názorech německo-rakouské kulturní sféry a jejich výrazném odrazu v teorii a praxi tohoto uměleckého směru v dílech charvátských básníků A. G. Matoše, J. Benesiće, D. Domjaniće aj.

Secesní styl a charvátská moderna je název další studie, v níž V. Žmegač stejným metodolickým postupem sleduje, jak hluboko pronikly filozofické a estetické myšlenky umělecké a literární secese do děl charvátských autorů a ukazuje, v čem spočívá podstata a zvláštnost charvátské moderny.

K nejvýraznějším jevům charvátského přelomu století patří nesporně A. G. Matoš i jako básník i jako prozaik a esejista. V eseji *Soumrak divadla* se např. pokusil vymezit rozdíly mezi dramatickou a prozaickou tvorbou a dal přednost próze, stejně jako přibližně ve stejné době tak učinil např. Thomas Mann. A to je námětem Žmegačovy studie Matoš a hodnocení literárních druhů.

Genezi a filozofické základy tzv. „renesancismu“ na přelomu století rozebírá autor ve stati *Renesance v zrcadle moderny*. Konkrétním rozbořením hry Milana Begoviče *Venus Victrix* dokumentuje jak její sepětí s podobnými texty četných evropských autorů, tak také ukazuje na její zvláštní prvky, jež vycházejí z domácí tradice i z Begovičova temperamentu.

V. Žmegač je mj. výborným znalcem také díla Miroslava Krležiče. Poslední dvě studie v recenzované knize jsou věnovány Krležovu dramatickému dílu. První z nich nazval Krležův fin de siècle: *Maškaráda*. Dramatická legenda *Maškaráda* byla spolu s podobným textem *Salome* napsána v roce 1914 a patří k cyklu, který nese výrazně symbolisticko–expresionistický charakter. Žmegač ukazuje, jak byl mladý Krležič inspirován mj. Fr. Nietzsche a jak navazoval na antinaturalistickou dramaturgii, která depersonalizovala postavy jako typy, nikoli však jako charakter. Někteří charvátská literární badatelé již dříve poukazovali na podobnosti *Maškarády* s jeho pozdějším dramatem *Léda* (1930). Ty spočívají mj. v námětu vzájemného vztahu a neustálého konfliktu mezi mužem a ženou, který Krležič rozvedl např. v psychologickém dramatu *Léda* a v dramatické legendě *Adam a Eva*.

Studie *Expresionismus v lidovém stylu* knihu uzavírá. Na konkrétním specifickém textu v pořadí čtvrtého Krležičova uveřejněného dramatického díla, jímž je *Kraljevo* (1915, česky též pod názvem *Na Štěpána krále a Královský jarmak*), Žmegač charakterizuje tento literární směr a sleduje Krležičovy znalosti o evropských literárních vlnách a prouděch. Některé autorovy postřehy nám umožňují lépe pochopit význam této Krležičovy „skutečné legendy“ bez biblického příběhu, v níž se objevují některé nové prvky, zejména tzv. vizuálnost, která je příznačná pro všechny další Krležičovy expresionistické legendy.

Soubor studií V. Žmegače podává nový, celistvější a důkladnější obraz o období charvátské moderny, které je dosud bohužel neprávem relativně málo prozkoumané.

Ivan Dorovský

Milan Gjurčinov: Pred pragot na idninata. Skopje 1991, 311 stran

Makedonský literární kritik a teoretik Milan Gjurčinov (nar. 1928) patří k těm, jejichž činnost a dílo jsou známy také mimo hranice jeho vlasti. To mj. proto, že několikrát v minulosti pobýval a přednášel v Paříži, že sestavil několik antologií makedonské poezie a prózy, jež vyšly francouzsky, italsky, turecky a srbocharvátsky a že dvě desetiletí přednášel na skopské univerzitě dějiny nové ruské literatury. A. P. Čechov, B. Pasternak či M. Cvetajevová patří k jeho „miláčkům“. Jinak však patří M. Gjurčinov k nejvýraznějším hodnotitelům a „soudcům“ současné makedonské literatury. A také k těm makedonským odborníkům, kteří teoreticky a metodologicky promýšlejí jak domácí, tak také evropský literární vývoj. V recenzované práci věnoval Gjurčinov poslední tři studie, v nichž se zabývá obecnými otázkami literárního procesu a jeho periodizace, tzv. urychlenému vývoji v nové makedonské literatuře a možnostem srovnávacího studia.

Nejprve v 19 příspěvcích Gjurčinov recenzuje básnická a prozaická díla, jež vyšla od poloviny 70. let do roku 1986: nové sbírky veršů nedávno (prosinec 1993) zesnulého B. Koneského, romány B. Pavlovského, z nichž román *Duva* byl před několika lety kritikem A. Vangelovem přesvědčivě označen za plagiát hodnotí básnickou produkci roku 1974, sleduje novou tvůrčí orientaci básníka M. Matevského, analyzuje román *Rodinná freska* Z. Kovačevského, přehledně pojednává o básnických sbírkách mj. P. Andreevského, E. Kletnikova, B. Gjužela, R. Lazarova, S. Janevského, A. Popovského, V. Uroševiče, Č. Jakimovského i o sbírkách nejmladší básnické generace, která se teprve formuje (S. G. Dimovski, G. Stojkovski, J. Danilovski aj.), dále o románech B.